

УДК 378.1:37.011.31:004.031.42+342.813

Галина Васьківська

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті йдеться про сутність, роль, значення технологій інтерактивного навчання і умови їх реалізації у процесі підготовки майбутніх учителів. Авторка обґрунтовує, що в основі технологій інтерактивного навчання лежить активізація пізнавальної діяльності студентів, спільної діяльності студентів і педагогів задля розв'язування освітніх проблем. Проаналізовано основні методи технологій інтерактивного навчання, подано їх характеристики і можливі шляхи реалізації. Якісне засвоєння знань та формування компетентностей вимагає, щоб завдання навчальної діяльності відповідали пізнавальним потребам та інтересам майбутніх учителів.

Ключові слова: технології, інтерактивне навчання, майбутній вчитель, студент, методи технологій інтерактивного навчання.

В статье речь идет о сущности, роли, значении технологий интерактивного обучения и условиях их реализации в процессе подготовки будущих учителей. Автор говорит о том, что в основе технологий интерактивного обучения лежит активизация познавательной деятельности студентов, совместной деятельности студентов и педагогов с целью решения образовательных проблем. Проанализированы основные методы технологий интерактивного обучения, представлено их характеристику и возможные пути реализации. Качественное усвоение знаний и формирование компетентностей требует, чтобы задача учебной деятельности отвечала познавательным потребностям и интересам будущих учителей.

Ключевые слова: технологии, интерактивное обучение, будущий учитель, студент, методы технологий интерактивного обучения.

The article speaks of the nature, role, value of interactive learning technologies. In the article the conditions for realization of interactive learning technologies in the process training of teachers. The author proves that in the basis technology interactive learning is located of activation of the cognitive of activity of students, students and teachers. The activity of students aimed at solving joint problems. The article analyzes the popular methods of interactive learning technologies. These technologies can be used in the preparation of future teachers. The author characterizes such technologies interactive training: seminar-talk; seminar-discussion; case-study; brainstorming; seminar-

consultation; press conference; thematic discussion. The process of learning involves growing opportunity for students to realize that they know and what they think. According to the author, a joint activity of students in the process of cognition and learning can develop personality and individuality. In groups carried of the exchange of knowledge. In its groups students are ready to the process of exchange views, exchange of knowledge, ideas and ways of working. It helps to learn new skills, build this knowledge into the system. The use of interactive learning technologies in the training of teachers involves achieving specific goals. One of these goals is to create a comfortable learning environment. In such conditions the students aware of their learning outcomes, are confident in their intellectual, spiritual, meaningful abilities.

Keywords: *technology, interactive learning, future teacher, student, methods technology interactive learning.*

Необхідність модернізації української освіти, інтеграції її в загальноєвропейський освітній простір, збереження і розвиток кращих традицій вносить істотні корективи в систему підготовки майбутніх учителів. Сучасному суспільству потрібні освічені, кваліфіковані спеціалісти, яким притаманні мобільність, динамізм, конструктивність, конкурентоспроможність на ринку праці. Водночас, вони мають бути істинними патріотами і толерантними до культури, наукових досягнень, традицій інших народів.

В умовах інформаційного суспільства знання і кваліфікація набувають першочергового значення в житті людини. У ХХІ столітті інтенсифікація і модернізація освіти потребує втілення таких технологій інтерактивного навчання, які спрямовані на творче формування особистості в інтелектуальному й емоційному вимірах. Такими технологіями є: розвивальне навчання, метод проектів, проблемне навчання, рівнева диференціація й індивідуалізація, система тестів, ігрове навчання, навчання у співпраці тощо.

Однією зі складових психічного розвитку людини є її пізнання, яке передбачає сформованість наукової картини світу, здатність керувати своєю інтелектуальною діяльністю, оволодіння методологією, стратегіями і способами навчання, розвитком репрезентативного, символічного, логічного, творчого мислення, продуктивної уяви, пам'яті, уваги, рефлексії. Тобто, в студента формуються не просто пізнавальні, а універсальні пізнавальні дії, складовими яких є: дії щодо вилучення інформації; здатність орієнтуватись у системі знань і усвідомлення необхідності здобуття нових знань; спроможність здійснювати попередній добір джерел інформації для пошуку нової інформації.

У ході еволюції педагогічної технології виокремилися два основних напрями її розвитку: 1) педагогічна технологія як технологізація освіти, тобто використання в навчальному процесі новітніх досягнень техніки;

2) педагогічна технологія як засіб оптимізації навчального процесу, своєчасного реагування на вимоги суспільства [2, с. 23].

Сучасна педагогічна наука і практика демонструє підвищений інтерес до питань організації навчання з використанням технологій інтерактивного навчання. У наукових і науково-методичних працях Н. Г. Баліцької, К. О. Баханова, О. А. Біди, Г. П. Волошиної, О. В. Єльнікової, Г. І. Коберник, О. М. Коберника, Н. А. Коломієць, О. В. Коротаєвої, І. І. Осадченко, О. І. Пометун, Н. Г. Суворової, П. В. Шевчука застосування технологій інтерактивного навчання розглядається як один із засобів реалізації діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів до навчання, відновлення соціалізаційної функції навчальних закладів. Проблемам використання технологій інтерактивного навчання у навчально-виховному процесі початкової, основної і старшої школи, вищих навчальних закладів, управлінню щодо їх упроваджень у навчальний процес присвячено дисертаційні дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Методичні аспекти використання технологій інтерактивного навчання досліджувались у процесі викладання правознавства (О. І. Пометун, Н. Г. Суворова, А. І. Танцюра та ін.), математики (І. С. Маркова та ін.), хімії (Р. П. Бабченко, Л. Є. Богданова, Н. М. Буринська, Л. А. Гулідова та ін.), географії (Л. П. Вішнікіна, Г. Д. Довгань, О. М. Топузов та ін.), української мови і літератури (Н. В. Бондаренко, О. В. Волкова, О. В. Романеско, Н. М. Логвиненко, Д. Б. Семчук, В. І. Щербіна та ін.); загалом розкриває особливості уроків у системі інтерактивного, проблемного, ноосферного навчання В. Д. Шарко [8].

Утім, відсутність чіткої визначеності категоріального апарату призводить до використання у деяких роботах [6, с. 20] різних за своєю суттю дидактичних понять «форми інтерактивного навчання», «інтерактивні технології», «інтерактивні методи» як синонімів. Саме тому при аналізі проблеми використання технологій інтерактивного навчання у навчальному процесі видається за необхідне визначення нашої позиції щодо змістового аспекту та дефініцій основних понять.

Поняття «інтерактивний» походить від англ. *interact* («inter» – взаємний, «act» – діяти). Під інтерактивним навчанням науковці розуміють: організацію навчального процесу, яка характеризується постійною активною взаємодією всіх студентів, рівнозначністю педагога і студентів як суб'єктів навчання; навчання, основою якої є взаємодія; навчання, яке будується з урахуванням психології людської взаємодії; навчання, яке занурено у процес спілкування й засноване на навчально-виховній взаємодії студентів між собою та з педагогом; процес здобуття знань під час педагогічної взаємодії шляхом полілогу між студентами й викладачем; навчання, що відбувається в умовах активної взаємодії студентів; сукупність технологій, що складаються у педагогічну систему, яка заснована на спільній діяльності і має проблемно-пошукову природу;

навчання, яке побудоване на взаємодії студентів з освітнім середовищем, де центральним джерелом пізнання виступає досвід учасника навчання; така організація навчання, за якої потрібна участь студента у колективному, заснованому на взаємодії процесі навчання.

Аналіз підходів до визначення поняття «інтерактивне навчання» дає змогу виокремити основну ознаку інтерактивного навчання – взаємодію, яка відбувається в системах: а) «студент – викладач»; б) «студент – студент – викладач»; в) «студент – освітнє середовище». Тобто, і викладач, і студент під час взаємодії перебувають у певній рівновазі, оскільки структурна побудова занять, на яких використовуються технології інтерактивного навчання, змінює саму суть навчального процесу: «обоє працюють для того, щоб навчатися, ділитися своїми знаннями, досягненнями життєвого досвіду [3, с. 30]».

Мета статті полягає у розкритті ролі і значення технологій інтерактивного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів.

Застосування технологій інтерактивного навчання у процесі підготовки майбутніх учителів передбачає досягнення конкретних цілей. Однією з них є створення комфортних умов навчання, за яких студент усвідомлює свою успішність, стає впевненим у своїх інтелектуальних, духовних, предметних здібностях, що веде до підвищення продуктивності самого процесу навчання. Організація інтерактивного навчання з використанням технологій «передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу обставин і відповідної ситуації» [5, с. 9].

Отже, технології інтерактивного навчання виконують соціально важливу роль, оскільки виступають як засіб упровадження ідей співпраці у педагогічний процес. Під час їх використання удосконалюються соціальні навички, необхідні для конструювання взаємодії у структурі спільної діяльності, розвиваються емпатійна культура, навички рефлексії і самодіагностики. Саме взаємодія виступає як елемент взаємодіяльності, основа якої – взаємовідповідність кожного з суб'єктів, що проявляється шляхом виокремлення в партнерові певних властивостей і перенесення їх на себе. Необхідною детермінантою взаємодіяльності є перехід від «моносуб'єктивності індивідуального «Я» до полісуб'єктивності колективного «Ми»» [3, с. 43]. Водночас, основним джерелом навчального пізнання виступає досвід самого студента, а викладач є головним помічником у засвоєнні і розширенні цього досвіду, розвитку творчих здібностей. Особистісний досвід поповнюється не тільки в студента, а й у педагога, оскільки в процесі взаємодії відбувається і його перетворення.

З огляду на це, мета технологій інтерактивного навчання – розвиток творчості і самостійності мислення студентів, вироблення навичок оперативно й адекватно реагувати на виклики сьогодення. Такі технології є «спеціальною формою оптимізації пізнавальної діяльності, яка має

конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання» [1, с. 103]. Студенти самостійно обирають мету, формують власні проблеми, заглиблюються в суб'єктивний досвід і відчують його результати. Викладач виконує роль консультанта, оцінки виставляються лише за бажанням студентів.

У процесі навчання постійно існує альтернатива. Студент і педагог є рівноправними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання припускає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин і ситуацій. Сутність використання технологій інтерактивного навчання зводиться до накопичення суб'єктивного досвіду.

Оснoву технологій інтерактивного навчання становить активізація пізнавальної діяльності студентів, студентів із педагогами, між собою – для розв'язування спільної проблеми. Технології інтерактивного навчання ґрунтуються на постійній активності, взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання, тісна взаємодія в міні-колективі (групі, ланці, команді), де всі рівноправні. Оснoвою технологій інтерактивного навчання є взаємодія учасників процесу навчання (учіння), що здійснюється за допомогою методів, які активізують сам процес спілкування – діалог.

Серед методів інтерактивного навчання – дискусія, рольова гра, евристична бесіда, моделювання тощо. Неодмінною умовою технологій інтерактивного навчання є постановка проблеми і організація роботи з її розв'язання в групах, прийняття узгодженого рішення й діалог. Усе це реалізується через цікаві форми колективної і групової роботи: «діалог», «синтез думок», «спільний проект», «пошук інформації», «коло ідей». За технологій інтерактивного навчання кожен викладач може самостійно вигадувати власні форми роботи в групах: робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, «карусель», «акваріум», «незакінчена пропозиція», «брейнстормінг», «броунівський рух», «дерево рішень», «суд від свого імені», «громадські слухання», «прес-метод», «займи позицію» тощо. Неодмінна умова – діяльність учасників навчального процесу має бути спрямована на пошук спільного рішення та спілкування під час діалогу.

Отже, головним завданням технологій інтерактивного навчання є всебічний розвиток особистості, формування вміння критично мислити і відповідно ставитися до інформації, вибудовувати свою життєдіяльнісну стратегію і співпрацювати з оточенням.

Використання моделі інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. За такої діяльності відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності і взаємної підтримки, що дає змогу не лише здобувати нові знання, а й формувати їх у систему [4, с. 156]. Проаналізуємо найпоширеніші методи технологій інтерактивного навчання,

які можна використовувати у процесі підготовки майбутніх учителів.

Семінар-бесіда проводиться у формі діалогу, ґрунтується на активному залученні студентів до процесу пізнання. Переваги: безпосередній контакт викладача зі студентами, що дає змогу привернути увагу до важливих питань теми, що вивчається. Щоб організувати й провести на такому занятті бесіду з студентами, необхідно: знати рівень і обсяг накопичених знань та вмінь студентів; правильно й чітко ставити запитання; використовувати якомога більше цікавого ілюстративного матеріалу; бути впевненим щодо власної точки зору; давати можливість студентам відстоювати різні думки й погляди; пам'ятати, що правильно організована бесіда дає змогу студентам відтворити засвоєні знання й щойно здобуті.

Семінар-дискусія дає можливість кожному студенту відстоювати свої погляди, демонструвати свою громадську позицію. Прийом «запитання – відповідь» сприяє вільному обміну думками. Це значно активізує пізнавальну діяльність студентів, дає змогу викладачу формувати колективну думку і спиратися на неї з метою подолання негативних установок і помилкових думок частини студентів. Ефективність організованої дискусії може бути досягнута лише за умови правильного вибору питань з урахуванням принципу доступності.

Кейс-стаді (case-study) – семінарські заняття, на яких аналізуються та обговорюються конкретні ситуації. Організація пізнавальної діяльності студентів, побудована на аналізі конкретних ситуацій, є одним з ефективних способів проведення занять. Опис ситуації може носити різний характер, залежно від мети. За визначенням Г. К. Селевка, «розрізняють такі види кейсів: ситуації-ілюстрації, ситуації-оцінки, ситуації-проблеми» [7, с. 237].

На семінарських заняттях найчастіше застосовується аналіз мікроситуацій, опис яких має бути лаконічним і виражати суть конфлікту або проблеми. Обговорення мікроситуації створює можливість для активізації пізнавальної діяльності студентів. Дібраний газетний і журнальний, документальний і художній, інший матеріал може рекомендуватися для самостійного аналізу й обговорення з метою закріплення і поглиблення знань.

Брейнстормінг (brainstorming) – семінарське заняття із застосуванням елементів «мозкового штурму» припускає використання евристичних методів, що стимулюють творчу діяльність. Творчий підхід полягає у висуванні ідей, які містять елементи нового, несподіваного, обґрунтуванні припущення і логічні міркування, що перериваються актом інтуїтивного усвідомлення. Класичний метод мозкового штурму припускає поділ за часом щодо виконавців етапів генерації ідей і їхніх критиків. Серед учасників вибираються «генератори» і «критики». Завданням перших є висловлення якнайбільшої кількості ідей без їх критики. Інша група

критикує висловлені ідеї й аргументує свої погляди. Загалом знаходиться спільне рішення. Ефективність організації навчального процесу з використанням мозкового штурму залежить від умінь викладача викликати творчу активність студентів.

Семінар-консультацію проводять тоді, коли тема дуже складна і потрібно визначити труднощі при її засвоєнні. Після відповідних лекцій проводиться семінарське заняття, на якому студенти ставлять викладачеві запитання. Пошукам відповідей відводиться значна частина навчального часу. Наприкінці заняття проводиться невелика дискусія. Після відповідей на запитання викладач робить загальний висновок. Такі заняття-консультації також можуть проводитися за самостійного вивчення матеріалу з метою перевірки якості його засвоєння.

Прес-конференція організовується за наявності комплексу проблем, і для їх розв'язання можуть залучатися фахівці з різних галузей знань, щоб розкрити багатогранність розв'язання проблеми. Така форма заняття дає змогу розглядати проблему на різних рівнях, що сприяє формуванню системи знань. Наприклад, для обговорення проблеми глобалізації запрошуються викладачі, які викладають різні навчальні дисципліни.

Тематична дискусія проводиться після вивчення теми – для обговорення складних навчальних проблем шляхом обміну інформацією і досвідом. Обрана для дискусії тема має містити предмет обговорення і передбачати різні підходи до вирішення тих самих питань. Після того, як студенти виступили з підготовленими повідомленнями за визначеною темою, розпочинається обмін думками, що виливається у вільну дискусію. Функції викладача – керувати дискусією, звертати увагу на ключові моменти проблеми і багатоаспектність її розгляду. Успішність підготовки майбутніх учителів залежить від особливостей задіяних технологій, які спрямовуються на вирішення цілого комплексу дидактичних задач: засвоєння і закріплення здобутих знань, формування умінь застосовувати їх на практиці, аналіз і узагальнення фактів, прийняття й обґрунтування рішень, аргументований захист своїх позицій у дискусіях тощо.

Якісне засвоєння знань та формування компетентностей вимагає, щоб завдання навчальної діяльності відповідали пізнавальним потребам та інтересам майбутніх учителів. Водночас навчання є досить жорсткою детермінованою діяльністю, адже у навчальній інформації містяться дані, які необхідно засвоїти в тому вигляді, у якому вони подаються, що часто виключає будь-яку довільність.

Використання моделі інтерактивного навчання передбачає конструювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Унеможлиблюється домінування будь-якого процесу або якоїсь ідеї. Тобто, навчальний процес організований у такий спосіб, що більшість студентів задіяна у процесі пізнання. Вони мають можливість усвідомлювати те, що саме знають і про що думають. Спільна діяльність

студентів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен здійснює свій індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності і взаємної підтримки, що дає змогу не лише здобувати нові знання, а й формувати їх у систему.

Отже, особистісно-орієнтована взаємодія викладача зі студентом є найважливішою частиною освітнього процесу і потребує удосконалення освітніх технологій. За технологіями інтерактивного навчання майбутнє, адже нова вища школа має справу з індивідуальністю, самобутністю особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом етики і має виступити керівним методологічним положенням у навчанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудник Н. Застосування інноваційних технологій в освіті України [Текст] / Н. Дудник // Молодь і ринок. – 2010. – № 12(71) – С. 99–104.
2. Енциклопедія освіти [Текст] / Академія педагогічних наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Крутій К. Місце інтерактивних методів навчання педагогів у здійсненні мовленевого розвитку дошкільників [Текст] / К. Крутій // Вісник Луганського нац. пед. ун-ту імені Т. Шевченка. – Луганськ : Вид-во ЛНПУ «Альма-матер», 2004. – №10(78). – С. 140–144.
4. Пидкасистый П. И. Технология игры в обучении и развитии : учеб. пособ. [Текст] / П. И. Пидкасистый, Ж. С. Хайдаров. – М. : Рос. пед. агентство, 1996. – 272 с.
5. Полторак О. Ф. Використання інтерактивних технологій навчання в середніх навчальних закладах освіти [Текст] / О. Ф. Полторак // Наукові записки. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька Академія», 2007. – Вип. 8. – С. 296–303. – (Серія: «Психологія і педагогіка»).
6. Пометун О. Як навчити учителів інтерактивних технологій: з досвіду проведення інтерактивних тренінгів в системі перепідготовки педагогічних кадрів [Текст] / О. Пометун // Управління школою. – 2004. – №31 (79). – С. 22–28.
7. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : В 2 т. [Текст] / Г. К. Селевко. – Т. 1. – М. : НИИ школьных технологий. 2006. – 816 с.
8. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект : посіб. для вчителів і студ. [Текст] / В. Д. Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.